

6. Прокоф'єва М. Ю. *Интеграция педагогической подготовки будущих воспитателей дошкольных учреждений и учителей начальных классов : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Прокоф'єва Марина Юрьевна. – Ялта, 2008. – 268 с.*

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013.

Пахомова Н.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Україна

ИНТЕГРАЦИЯ КАК ВЕДУЩАЯ ТЕНДЕНЦИЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА И ОБРАЗОВАНИЯ: ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье проанализированы историко-педагогические аспекты развития общества и науки и определены их основные направления, раскрыты приоритетные интеграционные тенденции, как основы реформирования современного образования и охарактеризованы этапы становления интеграционных процессов в украинской педагогике.

Ключевые слова: интеграция, образование, общество, историко-педагогический аспект, профессиональная подготовка.

Pakhomova N.

V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Ukraine

INTEGRATION AS THE LEADING TREND OF SOCIAL DEVELOPMENT AND EDUCATION: HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

The article analyzes the historical and pedagogical aspects of the development of society and science and identified their main directions, revealed priority integration trends as the basis of modern education reform and characterized the stages of the development of integration processes in the Ukrainian pedagogy.

Keywords: integration, education, society, historical and pedagogical aspects, professional training.

УДК 37.013.83

ЛАРИСА ПЕТРЕНКО

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОДИФІКАЦІЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

У статті подано аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на видозміни педагогічних технологій в освіті дорослих. Виявлено та узагальнено існуючі тенденції модифікацій педагогічних технологій в освіті дорослих. Виокремлено найбільш прийнятні сучасні педагогічні технології для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі методичної роботи обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти.

Ключові слова: педагогічні технології, інформаційно-аналітична компетентність, керівник професійно-технічного навчального закладу, освіта дорослих.

Постановка проблеми. Для сучасної високотехнологічної економіки якість освіти та професійної підготовки кадрів мають вирішальне значення. Цей показник розцінюється Світовим Економічним Форумом як один з найголовніших у визначенні конкурентоспроможності країни. Глобалізована економіка XXI ст. потребує тисячі висококваліфікованих робітників з якісною освітою, здатних швидко адаптуватися до зміни у виробничих та інформаційних процесах. Охоплення населення професійною освітою як вищою, так і професійно-технічною, також є важливим показником для визначення рівня і перспектив розвитку бізнесу в кожній країні. Оцінювання ефективності професійної освіти здійснюється також з урахуванням стану функціонування в країні безперервної системи отримання й підвищення кваліфікації безпосередньо на робочому місці. У зв'язку з цим набули актуальності дослідження різних технологій післядипломної освіти педагогів, зокрема керівників професійно-технічних навчальних закладів, їх узагальнення та проектування найбільш придатних для

підвищення професійної компетентності, від яких в першу чергу залежать трансформаційні процеси в професійно-технічній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Аналітичний огляд літератури свідчить, що вивчення проблеми розроблення і впровадження педагогічних технологій в навчально-виховний процес перебуває в центрі уваги й ретельно вивчалися й вивчаються не тільки вітчизняними науковцями, але й вченими зарубіжних країн. Серед них відомі імена А. Алексюка, В. Беспалька, І. Беха, В. Гузеєва, І. Зязюна, Г. Ільїна, О. Колеченка, А. Остапенка, О. Падалки, Г. Селевка тощо. Педагогічні технології в професійній освіті як предмет дослідження розглянуто в наукових працях Н. Жадунової, Н. Моревої, Н. Савінової, Ю. Фокіна, Д. Чернілевського тощо. Питання трансформації педагогічних технологій в системі безперервної освіти порушено в дослідженнях О. Григор'євої, В. Олійника, О. Сидоренко, А. Чміля, К. Фопеля. Оскільки вивчення сучасних тенденцій модифікації педагогічних технологій в освіті дорослих розглядається нами в контексті розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, особливий інтерес для нас представляють наукові праці О. Гайдамак, О. Назначило, В. Омельченко, В. Фоміна.

Але незважаючи на дійсні досягнення в розробленні зазначеної проблеми, процес модифікацій педагогічних технологій в освіті дорослих, зокрема керівників професійно-технічних навчальних закладів, є малодослідженим. Розглядаються, в основному, його окремі аспекти в контексті підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти. За результатами опублікованих наукових здобутків з цієї теми з'ясовано, що прикладні аспекти педагогічних технологій як соціально-педагогічного явища детерміновані низкою зовнішніх і внутрішніх чинників та певними тенденціями, вивчення яких визначено **метою** цієї статті. На її досягнення спрямована реалізація низки завдань: дослідити зовнішні та внутрішні чинники впливу на видозміни педагогічних технологій в освіті дорослих; узагальнити існуючі тенденції модифікацій педагогічних технологій в освіті дорослих; виокремити сучасні педагогічні технології, найбільш прийнятні для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі методичної роботи обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі дослідження окресленої теми значної уваги було надано вивченню низки зовнішніх та внутрішніх чинників освітнього середовища, які зумовлюють необхідність постійної адаптації існуючих педагогічних технологій до використання в освіті дорослих, їх модифікацій, та проектування нових. Ґрунтуючись на аналізі філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури, ми дійшли висновку, що багатьма вченими до зовнішніх чинників впливу на різні аспекти педагогічних технологій віднесені глобалізаційні процеси в освіті, які змінюють її як соціальний інститут. Їх вплив не можна оцінювати однозначно, тому що водночас поряд з позитивними змінами, які відбуваються в останні роки в цій сфері, спостерігається домінування тенденції «перетворення освіти в компенсаційну послугу», що супроводжується зниженням впливу держави на освіту [2; 3; 8; 10]. На це вказує низка таких тенденцій:

- поява великої кількості альтернативних професійних навчальних закладів (дистанційна освіта, тренінг-центри, школи, курси, майстер-класи тощо), які працюють за короткими програмами – скорочення обсягу знань;

- активне використання сучасних комп'ютерних або мережевих технологій (віртуальні університети), що веде до мінімізації особистісного контакту того, хто навчається з викладачем (втрачає рівень розвитку професійної компетентності, який зазвичай, досягається при безпосередній взаємодії суб'єктів навчання – в діалозі);

- посилюються дії ринкових механізмів, що завдає втрати професійній освіті (поява приватних навчальних закладів, надання комерційних послуг державними вищими навчальними закладами, з однієї сторони, дозволила збільшити кількість фахівців з вищою освітою, а з іншої – призвела до зниження державного фінансування, якості професорсько-викладацького складу, і як наслідок – зниження якості підготовки фахівців);

- продовжується ігнорування розвитком духовного рівня особистості, що проявляється в оцінюванні успіху на ринку праці (основним пріоритетом сучасного суспільства стає не людина, а економіка, яка потребує «конкурентоздатних фахівців», «інтелектуального капіталу», «людського ресурсу з високо розвиненими компетентностями», що перетворює осві-

ту з духовної сфери у сферу послуг, а в результаті втрачає сама людина і суспільство) [1; 4; 5; 6; 12].

За таких умов головним, на думку В. Паршикова, є «той факт, що професійна освіта вже змінює свій статус і стає товаром, знання продається і покупається, експортується та імпортується як будь-який інший продукт. Такий підхід має великі наслідки для вищої професійної освіти. Університети в суспільстві знань уже втрачають монополію на виробництво і розповсюдження знань. З'явилися нові діючі обличчя, які видають продукцію новим партнерам» [10, с. 5]. На ринок освітніх послуг вийшли «викладачі-практики», великою популярністю стали користуватися «тренери», які успішно заповнюють ті «прогалини» в професійній підготовці, які утворилися в процесі навчання особистості в загальноосвітній та професійній школі. Відповідно пріоритетності набули тренінги, практичні семінари, майстер-класи, воркшопи, метою яких є тренування розумових здібностей, логічного інтелекту і вербальних навиків у процесі комунікації з тренером і в групі (комунікація – важлива передумова для розвитку нейронних зв'язків).

Тобто, сьогодні освіта відіграє важливу роль, а тому її цілі мають трансформуватися у відповідь на виклики основних споживачів освітнього продукту – бізнесу, суспільства і держави. Вони оцінюють результати освіти з позицій виробничого споживання, що проявляється в дуже прагматичному ставленні бізнесу до різних компонентів професійної освіти. Наприклад, загальнокультурна підготовка представниками бізнесу розглядається як не обов'язкове доповнення до професійної освіти, яке тільки здорожує її. Їх цікавить насамперед вузькопрофесійний спектр знань, умінь і навичок фахівця. Реакцією на ці вимоги є, наприклад, скорочення переліку гуманітарних дисциплін в інваріантній частині навчальних планів вищих навчальних закладів і посилення професійної складової, що, на наш погляд, є помилковим рішенням. Якщо розглядати освіту як послугу, то слід зазначити, що споживання цієї послуги є процесом творіння особистості, її розвитку, прирощування людських якостей.

Між тим, як свідчить аналіз не тільки наукових праць, але й пропозицій на сайтах різних компаній і товариств, що пропонують освітні послуги, а також тенденцій внутрішньо-фірмового навчання, сучасне українське суспільство має потребу не в освіченості, а в професійній навченості, яка дозволить на відповідному рівні успішно функціонувати автономним суспільним елементам і зв'язкам. Однак, слід погодитися з думкою В. Паршикова, що «можна бути гарним спеціалістом в узькій професійній галузі і залишатися при цьому неосвіченою людиною» [10, с. 7]. Він характеризує реалії сьогоденного суспільного устрою невідповідністю між низьким рівнем освіченості і віртуозним володінням спеціальністю. Це проявляється у виконанні фахівцем більшості своїх рутинних локальних функцій в якості «гвинтиків» гігантської соціально-технічної машини. При цьому вони навіть не підозрюють, яка роль цих функцій в існуванні цілого. Це «навчені фахівці». Але, як свідчить історичний розвиток людства, в суспільстві завжди буде зберігатися потреба в індивідах, здатних повноцінно виражати власну суб'єктність у багатоманітних формах – творінні, творчості, пізнанні. Адаже без освічених людей суспільство втрачає шанси на свій розвиток.

Вітчизняна професійно-технічна освіта є системою збереження історико-культурної спадщини. Через професійні знання вона передає найбільш ефективні моделі життя і поведінки, які постійно продукуються в суспільстві. Очевидно, що професійна освіта не може залишатися в стані внутрішньої замкненості і самодостатності, в ній відбуваються трансформаційні процеси, які торкаються усіх аспектів підготовки кваліфікованих робітників, що зумовлює видозміни педагогічних технологій. Універсалізація змісту освіти, яку неможливо зупинити в епоху інформаційної революції, та існуючи світові універсальні комунікаційних системи (мережа Інтернет) відбиваються на виборі форм, методів, технологій розвитку особистості і фахівця. Водночас, вважаємо доцільним наголосити, що сучасні тенденції реального розвитку сучасної професійної освіти, неможливі без опори на позитивні тенденції і культурні досягнення, без врахування світового і національного соціального досвіду в організації людської діяльності. Очевидно, що керівник професійно-технічного навчального закладу має бути своєчасно проінформований про ці тенденції, щоб обирати стратегічні шляхи постійного вдосконалення навчально-виховного процесу, орієнтуватися в професійному житті країни (потребах ринку праці, ринку особистостей, ринку освітніх послуг, нових формах і методах управління, взаємодії, партнерських відносин тощо) та проектувати

власні шляхи і програми розвитку. Несумнівно, його освіченість складає основу прогресу навчального закладу. Тому важливим ми вбачаємо ефективний і раціональний вибір технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності (атрибуту управлінської діяльності) керівника професійно-технічного навчального закладу, прикладний характер яких визначається формуванням глобального інноваційного суспільства.

Принагідно зазначити, що саме поняття «інноваційне суспільство» є ключовим для нового соціального замовлення сфері освіти і виховання. Про це йдеться в зверненні керівників восьми ведучих країн світу, зробленого в 2005 році. Для забезпечення соціально-економічного процвітання своїх країн у XXI ст. вони взяли на себе довготривалі зобов'язання «сприяти формуванню глобального інноваційного суспільства шляхом: розвитку і інтеграції всіх трьох елементів «трикутника знань» (освіта, дослідження й інновації); великомасштабного інвестування в людські ресурси; розгортання наукових досліджень і посилення професіоналізму; підтримки модернізації систем освіти для того, щоб вони більш повною мірою відповідали потребам глобальної економіки, заснованої на знаннях» [9].

Створення освітньої системи, яка в наукових працях позначена як проінноваційна освіта, має за мету «підготувати до самостійного плавання людину в постіндустріальному світі» [7, с. 23]. Характеризуючи нову освіту, Ю. Москвич наголошує: «Нова освіта природним чином включає в себе виховання. Нова освіта не існує без нього. Безумовно, така особистість має відрізнитися високим рівнем самоуправління, самовиховання, саморегуляції і самоконтролю, які на сучасному етапі реалізуються лише незначною мірою. Іншими словами, успішний робітник сучасного суспільства має володіти високим людським капіталом» [7, с. 23]. Варто зауважити, що цьому слід навчатися упродовж усього професійного життя. Швидкоплинні процеси у різних сферах людської діяльності актуалізують такі вимоги до фахівця, як: життєстійкість і працездатність; спроможність жити в умовах, які швидко змінюються, і вміння створювати корисне нове; здатність до самоосвіти. Саме робота над собою дасть змогу одержати і постійно «шліфувати» ці якості. Тому складовою педагогічних технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів є тренування мисленнєвих здібностей, що відповідає головній меті освіти. На думку, Ю. Москвича, суть її полягає не тільки в підготовці кадрів, які б задовольняли вимоги інноваційної економіки, що починає формуватися, але й в своєчасному нарощуванні людського капіталу країни, традиційному посиленні її наукового потенціалу, вихованні і навчанні великої кількості людей нового часу. При цьому, на наш погляд, слід акцентувати увагу на професійному зростанні тих фахівців, які набули певного досвіду. Такий підхід до розв'язання проблеми цілком відповідає задуму нашого дослідження, а тому ми вважали доцільним звернути увагу на особливості навчання цієї категорії учнів, узагальнених ученим на основі аналізу наукових праць. Насамперед, звертає увагу виявлений ним недолік, характерний для всіх успішних індустріальних країн, суть якого «полягає в спрощенні уявлень про «виробництво людини» до примітивної технології ясельної і шкільної освіти, орієнтованої на потреби індустріального виробництва» [7, с. 24]. У спеціалістів, підготовка яких відбувалася в цей період, сформоване відповідне мислення – мислення людей «минулої індустріальної епохи, екіпіровані для виживання в системі, яка перестала існувати раніше, ніж вони самі» [11]. Цей стереотип мислення насправді є одним із головних у низці внутрішніх чинників, які гальмують не тільки власний розвиток індивіда, але й розвиток суспільства в цілому. Сучасна реальність потребує розвитку інноваційного мислення, високої інноваційної культури – мобільності сприйняття «простору і часу» самого життя суспільства, що й визначає прикладний аспект технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ.

У країнах з розвинутою економікою (США, Фінляндія, республіка Корея та ін.), які суттєво змінили свою шкільну і професійну освіту в останнє десятиліття, реформування освітньої сфери відбувається з урахуванням прогнозів і рекомендацій відомого футуролога Е. Тоффлера, який давно попереджав: «Щоб запобігти удару о майбутнє, ми маємо створити постіндустріальну систему освіти. І щоб зробити це, ми повинні шукати цілі і методи в майбутньому, а не в минулому» [11]. Ще 40 років тому він зазначав, що учням, студентам, всім тим, хто навчається, необхідно оволодіти вмінням відкидати старі ідеї; знаннями, коли і як їх замінити, тобто, необхідно за його висловленням, «навчитися вчитися, відчуватися й переувчатися».

Досліджуючи ключові проблеми формування цілепокладання для випереджальної освіти інноваційної країни, Ю. Москвич зауважує, що «перехід з однієї системи координат освіти і виховання в іншу природно, не може бути простим. Він сам по собі є інновацією, для реалізації якої потрібен величезний творчий потенціал, значні фінансові ресурси і тривалий час для розуміння, прийняття і підготовки до цілеспрямованої діяльності великої кількості людей» [7, с. 24]. Але, на думку, вченого, цього замало. На його переконання, для того, «щоб «інтелектуальна революція» не поглинула своїх дітей, вона повинна, насамперед, змінити своїх творців і зодчих – представників освітнього суспільства і людей, які приймають в ньому рішення» [7, с. 25].

Сьогодні вітчизняна професійно-технічна освіта потребує прийняття кардинальних рішень щодо модернізації. Вони не популярні, їх ефективність багато в чому залежить від уміння мислити на випередження керівників усіх ланок управління. Це надзвичайно складна справа – мислити по-новому, фахівцю сформованому в іншому (радянському) суспільстві з іншим соціально-економічним ладом. З нашої точки зору, така необхідність є одним із внутрішніх чинників, який визначає прикладний аспект технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. Його сутність полягає у трансформації внутрішнього стану фахівця, його готовності до зміни самого себе і опанування знаннями, вміннями і навичками оцінювати ситуацію на основі одержаної інформації, здатністю швидко та адекватно реагувати на зміни, вмінні поступати-ся власним інтересам.

Таким чином, здійснене дослідження окресленої в назві статті теми, уможливорює **висновок**: модифікації педагогічних технологій в освіті дорослих, зокрема керівників професійно-технічних навчальних закладів, викликають зовнішні (глобалізаційні процеси в освіті, формування глобального інноваційного суспільства, універсалізація змісту освіти, розвиток світових універсальних комунікаційних систем) і внутрішні (стереотипи мислення минулої індустріальної епохи, рівень освіченості, життєвий і професійний досвід, готовність до зміни самого себе) чинники. Тенденції перетворення освіти в компенсаційну послугу, що супроводжується зниженням впливу держави на освіту, втратою університетами монополії на виробництво і розповсюдження знань, активне використання сучасних комп'ютерних або мережевих технологій, посилення дії ринкових механізмів зумовлюють модифікації педагогічних технологій в професійній освіті. У зв'язку з цим в освіті дорослих виникла потреба у викладачах-практиках та тренерах. Пріоритетності в освіті дорослих набувають інноваційні педагогічні технології: тренінги, практичні семінари, майстер-класи, воркшопи тощо, які дають змогу змінювати стереотипи мислення, розвивати мислинневі здібності, підвищувати рівень самоуправління, самовиховання, саморегуляції і самоконтролю фахівця, а тому можуть бути прийнятні для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ. **Перспективою подальших розвідок** можна розглядати їх проектування та умови впровадження в систему методичної роботи обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти.

Список використаних джерел

1. Делягин М. Г. *Мировой кризис: общая теория глобализации: курс лекций* / М. Г. Делягин. – М.: ИНФРА, 2003. – 768 с.
2. Камашев С. В. *Глобализация как социальный феномен: анализ происхождения и функции* С. В. Камашев // *Философия образования*. – 2010. – № 2 (31). – С. 37–44.
3. Косенко Т. С. *Проблемы аксиологического осмысления образовательного процесса* Т. С. Косенко // *Философия образования*. – 2004. – № 9. – С. 154–158.
4. Кремень В. Г. *Філософія управління: підруч. для студ. ВНЗ* / В. Г. Кремень, С. М. Позиніч, О. С. Пономарьов. – К.: Знання України. – 2007. – 359 с.
5. *Культура, філософія, образование в стратегиях XXI века* / О. Н. Кузь, В. А. Стрижко, П. В. Брунько и др.; Харьковський нац. економ. ун-т. – Х.: Изд-во ЭНЭУ, 2006. – 260 с.
6. Миронов Д. Д. *Модернизационные процессы в управлении образованием* / Д. Д. Миронов // *Вестник РФО*. – 2008. – № 2. – М.: РАН. – С. 51–59.
7. Москвич Ю. Н. *Человек новой реальности как ответ на вызовы времени (часть вторая)* / Ю. Н. Москвич // *Профессиональное образование в современном мире*. – № 1 (4). – 2012. – С. 21–36
8. Наливайко Н. В. *Філософський аналіз системи освіти в трансформуючихся обществах* / Н. В. Наливайко // *Философия образования*. – 2009. – № 1 (26). – С. 26–35.

9. Образование для инновационных обществ в XXI веке. Заявление руководителей восьми ведущих стран мира, принятое на саммите G 8. – СПб., 16 июля 2006 г. – [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.G8.ru>

10. Паршиков В. И. Актуальные вопросы развития отечественного профессионального образования / В. И. Паршиков // Профессиональное образование в современном мире. – 2012. – № 1 (4). – С. 3–8.

11. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер [пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.

12. Ярошенко А. О. Потенціал і ефективність освітньо-інформаційної політики : монографія / А. О. Ярошенко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2013.

Петренко Л.

Институт профессионально-технического образования НАПН Украины, г. Киев

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МОДИФИКАЦИЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ

В статье представлен анализ внешних и внутренних факторов влияния на видоизменения педагогических технологий в образовании взрослых. Выявлены и обобщены существующие тенденции модификаций педагогических технологий в образовании взрослых. Определены наиболее приемлемые современные педагогические технологии для развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений в системе методической работы областных учебно-методических центров профессионально-технического образования.

Ключевые слова: педагогические технологии, информационно-аналитическая компетентность, руководитель профессионально-технического учебного заведения, образование взрослых.

Petrenko L.

Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences, Kyiv, Ukraine

THE MODERN TRENDS OF MODIFICATION IN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF ADULT EDUCATION

In the article the author gives analysis of external and internal factors of influence on modification of pedagogical technologies in adult education. The modern trends of pedagogical technologies modifications in adult education have been determined and generalized. The most acceptable advanced pedagogical technologies for development of vocational school leader information and analytical competence in methodical activities of regional Vocational Training Curriculum & Instruction Departments have been defined.

Keywords: pedagogical technologies, information and analytical competence, vocational school leader, adult education.

УДК 364 – 785.4:7

Л. ПОЛТОРАК

Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

РОЛЬ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розглядаються можливості методів арт-терапії та їх роль у професійній діяльності соціальних працівників з різними категоріями клієнтів.

Ключові слова: методи арт-терапії, соціальний працівник, професійна діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку науки в Україні пріоритетного значення набуває професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до використання методів арт-терапії, оскільки для надання компетентної допомоги соціальний працівник повинен володіти не лише закріпленими роками, але й новітніми знаннями та навиками.

Важливим етапом у вивченні професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до використання методів арт-терапії є визначення ролі методів арт-терапії у діяльності соціальних працівників, що надасть змогу проаналізувати можливість застосування методів арт-терапії у професійній діяльності соціальних працівників та визначити їх місце у професійному арсеналі соціального працівника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначена проблема знайшла певне висвітлення у науковій літературі. Зокрема вчені досліджують окремі аспекти підготовки май-